

“ผู้นุรักษ์บาตรโบราณ แบบตีตะเข็บ 8 ชั้น ให้เคียงคู่กับพระพุทธศาสนา จวบจนปัจจุบัน”

บาตรโบราณ

นายหิรัญ เสือศรีเสริม

อายุ : 57 ปี

ที่อยู่ : 124/1 ถนนบริพัตร แขวงบ้านบาตร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร : 086-104-9639

การทำบาตร หัตถกรรมอันทรงคุณค่าที่เคียงคู่กับพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ชุมชนบ้านบาตร คือ กลุ่มที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์การทำบาตรโบราณแบบตีตะเข็บ 8 ชั้นด้วยมือมานานกว่า 100 ปี แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและเทคโนโลยีทำให้บาตรแบบบั้งขึ้นรูป เข้ามามีบทบาทในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หากแต่ “ครูหิรัญ เสือศรีเสริม” ผู้สืบทอดการทำบาตรโบราณจากอยุธยาสู่รุ่นที่ 6 ยังคงขบเคลือบและปลุกชีวิตให้บาตรโบราณกลับมาอีกครั้ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งเดียวในประเทศไทยที่ทำได้

การตีบาตรของครูหิรัญ ยังคงไว้ซึ่งรูปทรงเอกลักษณ์บาตรโบราณทั้ง 5 ทรง ได้แก่ ทรงไทยเดิม มีฐานป้าน ก้นแหลม จึงไม่สามารถวางบนพื้นได้ ต้องวางบนฐานรองบาตร ทรงตะโก ฐานมีลักษณะคล้ายทรงไทยเดิม แต่ก้นมนย้อย สามารถวางบนพื้นได้ ทรงมะนาว รูปร่างมนๆ คล้ายกับผลมะนาวแป้น ทรงลูกจันทร์ เป็นบาตรทรงเตี้ย ลักษณะคล้ายทรงมะนาว แต่จะเตี้ยกว่า และทรงหัวเสือ รูปทรงคล้ายกับทรงไทยเดิม แต่ส่วนฐานตัดเล็กนอย สามารถวางบนพื้นได้ โดยยึดกรรมวิธีการทำบาตรโบราณประกอบด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ คือ

1. การทำขอบบาตร จะเป็นตัวกำหนดขนาดและรูปทรง นำเหล็กมาตัดตามขนาดและเหลื่อพื้นที่ไว้ประกบปลายทั้งสองข้าง จากนั้นนำมาตีขมวดเป็นวงกลม

2. การประกอบกง ตัดแผ่นเหล็กเป็นรูปกากบาท ซึ่งเรียกว่า 'กง' ตัดดองขึ้นรูปแล้วนำมาติดกับขอบบาตร จะเหลือช่องว่าง 4 ช่อง ตัดแผ่นเหล็ก 4 ชิ้น ที่เรียกว่า 'หน้าวัว' หรือ 'กลีบบัว' จักฟันโดยรอบเพื่อใช้เป็นตะเข็บเชื่อมกับส่วนต่างๆ ตีให้วงเล็กน้อยตามรูปทรงของบาตร จะได้บาตรที่มีตะเข็บ 8 ชั้นพอดี
3. การแล่น การเชื่อมประสานรอยตะเข็บ โดยใช้ฟงทองแดงกับน้ำประสานทองในการเชื่อมประสานกันให้เหล็กเป็นเนื้อเดียวกันไม่ให้มีรูรั่ว
4. การลาย หรือการออกแบบรูปทรง เป็นการนำบาตรที่แล่นแล้วมาใช้ 'ค้อนลาย' ซึ่งเป็นค้อนรูปโค้งงอ หัวค้อนมีลักษณะแหลม เคาะด้านในของบาตร เคาะให้ได้รูปทรงที่ต้องการ สำหรับที่รองเคาะนั้นเป็นทังไม้สีเหลี่ยมขนาดพอเหมาะกับบาตร
5. การตี ใช้ค้อนเหล็กตีผิวด้านนอกของบาตรให้รอบ เพื่อให้ส่วนที่นูนจากการลายและรอยตะเข็บเรียบเสมอกัน จากนั้นจึงนำไป 'ตีลาย' บนทังไม้ ตามรูปทรงที่ต้องการ แล้วนำไปเจียรและตะไบจะได้บาตรสีเงินขึ้นเงาแวววับ
6. การสุม หรือการระบมบาตร เพื่อป้องกันการเกิดสนิม โดยจะนำบาตรมากองรวม ๆ กัน แล้วใช้หม้อครอบสุม เชื้อเพลิงที่ใช้จะเป็นเศษไม้สัก ซึ่งบาตรที่ได้จากการสุมจะมีสีดำ
7. การทำสี เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำให้บาตรเป็นสีเขียว สีดำสนิท รวมทั้งการแกะสลักลวดลายไทย การตีตรา การสลักชื่อช่างผู้ทำ ซึ่งถือเป็นเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน

บาตรสแตนเลสทรงมะนาว

บาตรทองเหลืองที่ระลึกขนาดเล็กทรงมะนาว

ปัจจุบันกลุ่มผู้สนใจสั่งทำบาตร มีทั้ง พระสงฆ์ที่สั่งซ่อมแซมบาตรเก่า ประชาชนทั่วไปที่สั่งทำเพื่อถวายพระ รวมถึงกลุ่มชาวต่างชาติ ที่ซื้อเป็นของที่ระลึกและกลุ่มนักสะสม ทรงบาตรที่นิยมใช้กันคือ ทรงหัวเสือและทรงมะนาว นอกจากนี้ครูหิรัญยังได้พัฒนาการทำบาตรขนาดเล็กที่แม้จะยากและใช้ทักษะฝีมือที่ละเอียดอ่อนเป็นพิเศษหากแต่สามารถสร้างมูลค่าด้วยการใช้วัสดุทองเหลืองและทองแดง ให้บาตรสวยงามมากยิ่งขึ้น ทั้งยังสร้างตลาดรองรับงานหัตถกรรมนี้เพิ่มขึ้นได้อีกด้วย ถึงแม้ว่าในกรรมวิธีการทำบางขั้นตอนจะมีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ ทดแทนการทำแบบดั้งเดิม อาทิ ใช้เครื่องเป่าลมไฟฟ้าแทนเตาแล่นแบบที่ใช้มือสูบลมแรงไฟ หรือใช้น้ำมันกันสนิมชนิดแทนน้ำมันมะพร้าว เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้ทำให้คุณค่าของบาตรลดลงแต่อย่างใด

การรังสรรค์บาตรหนึ่งใบที่ทำด้วยมือ ถือเป็นงานที่ต้องทุ่มเทอย่างมากเพราะช่างตีบาตรต้องใช้ความมานะ พยายาม ฝึกฝน เรียนรู้เกิดเป็นความเชี่ยวชาญ จึงจะทำบาตรได้รูปทรงที่งดงาม ครูหิรัญ ยึดอาชีพทำบาตรด้วยใจที่เปี่ยมด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งปณิธานที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบาตรตีตะเข็บด้วยมือแบบดั้งเดิมให้กับเยาวชน กลุ่มคนผู้สนใจควบคู่กับการเผยแพร่การทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จัก โดยเป็นวิทยากรสาธิตการทำบาตร และสอนในหลักสูตร กศน. มาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มผู้นักซ์บาตรไทย และภูมิปัญญาไทย อีกทั้งยังเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนและการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ภูมิปัญญาที่ทำสืบทอดกันมากกว่า 200 ปี ให้ชนรุ่นหลังได้สืบสานสมบัติของชาติและพุทธศาสนาสืบไป

“ การทำบาตร หากคิดแต่เรื่องเงินทอง
เงินทองมีวันหมดไป
แต่พระพุทธศาสนายังคงอยู่ ”